

עמוס, ענווה ושנות'

עוד משרד ילדותו וזה דני עליה, חברתי וקולקמיו. כשלמד בן של טובה ארז לשבת עם כל הילדים בצוותא ולשיר: וללה, וללה, מה נעשה בלי עבודה. כשבגמתי לכתוב או הדמתי לאהוב את החברה. בכל הספקה וזה מתיישב איתם וכולם יחד וזו שירים: חברה, חברה, מה נעשה בלי עבודה.

בביתך ה' נבנים לתנועת הערער, בה שירת עשר שנים. שם הוא קיבל חינה קולקמיו יסודי ולמד לעשות דבר עם כולם בחדר: לשיר, לרקוד, לסייל, לחשוב, לדבר, לכתוב וכו'. הוא התמחה אמילו בבתיבת שירים קולקמיויים שלא תבליטו יותר על המדמה את אנטיחיותו הדמנטית של החדר, אבל כנגד זה הצביעו על תהליכים חברתיים.

כשכולם הלכו למאבק, הלך למאבק. כשכולם הלכו לעלייה ב', הלך לעלייה ב'. כשכולם ירשו ברסיה או בקפריסין, ירש ברסיה או בקפריסין. כשכולם יבאו משם, יבא גם הוא משם. כשכולם הלכו למחנות, הלך גם הוא. כשכולם השתחררו, השתחרר גם הוא. כשכולם התחילו לחשוב את המדח, חישש אותו גם הוא. כאשר עזב את הדקוץ (לאחד משב' חברתי) היה חולך בכל ערב למנוש את החברה ולשאלו: חברה, מה עושים וזוהו? חברה, מה עושים מדרי? חברה, נלך לקולקמיו חברה, מה שלום החברה? ובכלל, איסה שהיו החברה, שם לא חרם גם הוא.

מנס קרה אסוף: כל החברה נסעו מחיץ לעיר, לדתנתה של אחד מחבריה, ודני נשא לכו. כל הערב הוא הדמו כב לבד ברדחבת ולא פגש אף אחד. זה גרם לו לחיטאון נפשו. הוא שלח יד בנפשו מסיבה זו, ועד דיום אף אחד לא תופס אף דבר עשה את זה לבד.

השנתיים יורבע של קינן כעוזי נגמרו כשהוא נעצר. מתברר שמה שעמד בלב הכתיבה הסאטירית שלו, האכזבה מאופייה המתנגש של המדינה שהוא היה בין הלוחמים להקמתה, הגיע אותו גם למעשה פלילי. קינן וחברו שאלתיאל בדיארי הגיחו מטען בפתח ביתו של שר התחבורה הדתי דוד צבי פנקס. באותו זמן תכננה המשלה לחייב השבתת כלי רכב יומיים בשבוע, מטעמי חיסכון בדלק, ופנקס רצה לעגן בחוק שאחד מימיהם אלה יהיה שבת. בשלומיאיליות תמונה הם שבו לתכנן מטען יום אחד בלבד לאחר ניסיון קודם ששלה. מארב משטרתי שורגב שם תפס אותם, אך היה שלומיאילי אף הוא וי הצורך לא לאסוף את הראיות הגדרשות. השניים זוכו מחוסר הוכחות.

למרות היותיה היה ברור למדי שהפיגוע הוא מעשה ידי קינן וחברו, ולו על פי דברים שנכתבו בעודי בגנת השיר הדתי. המורל והעודר של 'ארץ' גרשום שוקן היסט לפיכך אם להתחרז את קינן לעבודה לאחר הדיכוי. קינן חסך לו תחפוליות התפטר מעצמו. רק 'העולם הזה' הסכים להעסיק אותו, וגם זה בקושי, ולאחר תקופה של

מדגדג התרבותי - או צרפת ואמריקה זה כלב על ידם. מדגדג הצבא - אתם תוכף תמרוז אותם בקלות: לכל אחד יש מין בלקת על הפרצוף. (...) ומדגדג האזרחי - אהנה במה נראה אותם כשניפגש בשדה הדג'ב.

יותר פרטים לא ידועים לעת עתה. והנה קינן טיפוס אחד, שמכנים אותו הישר לגול האוחים של הפוליטיקה הישראלית המוקדמת. הכותרת: 'ליכוס'. התאריך: 14.3.52. הכול שווה בשביל המשפט האחרון, שהוא ההומור הקינני בהתגלמותו. היפוכו של ההומור של תוכניות החיקויים הגסות בסלובודיה המכוננת עצמן סאטירה.

על עביו של אילנה ליכטנשטיין דועו לנו מעט מאוד. הוא נולד בטרודנה והדסבור, בפולין הדגנרסאית, ושם עביו עליו ימו נעוריו הדתיים בשורות ה.ס.ס.ג.ל.י.ה.ס.ג. ח.ב.ב. כ.י.ג.ד.ש. ועוד ועוד. לארץ ישראל עלה לאחד שב' ה.ס.ס.ג.ד.ש. והפגל לכו. ו.ס.ד.ש. גם בארץ המשיך ליכטנשטיין לתפוס ככותרת שנים. בדתולה היה חבר קיבוץ. אחד כך עזב את הקיבוץ כמני שלא אהב גביתה. הוא התנגד לכן שרד'ש אברמוביצ'ים רדיקלי והטיף ליענקל'ביצ'ים, אבל לאט לאט נוכח שכדאי לדחות גרשטמנט, כענוה לשריטמנטים שגולו במינימליזם קנטרסבנטי.

בשלה המדגדג התחיל ליכטנשטיין במעילות מוגברת בדון הניצונו של סיעת המאורור, שמעלה כסיעת משנה בתוך סיעת קוממויות, שמעלה בתוך תא המחס שליו מועצת הדוט המאורור. הוא הוציח לארגון גם כמה לולאות ולהשחיל קוממויות בקוף המחס של המאורור.

לאחד קום המדינה התאחדו כל פלגי הדוט למחס אחת אוריד, וליכטנשטיין (מקבשיו: ליד) תפס את מקומו כבגמרת הליכטנשטיין. הוא דדיצא עיתון בשם ליד וניטב דאיתלינגיה דמתקדמת נתנה לו שרוול ובגתה. לאחד שנפרמה הבטנה בגול קריאה הגלח ליד להשיג מיזמה מעמרת. מיטב הערער למנטר פנה עורף לזוקפרינות דישנות ודמה ששב ושרול לפיחמה החישה. שורב מופיע היתרון ליד לך. בבגתה דישמעו קריאות נגד הליכוס דבוגתי - אך ליד לא אמר נעאש. תקנות חוקך כי יום יבוא, ואוריד עוד יום, ועוד יום.

שנתיים ורבע החזיק קינן את הטור, שהפך מזהה איתו. אפילו ספרניו המהוללים של בית הספרים הלאומי נפלו בזה, ואת הספר 'עוזי' של עוזי, לקט של שירים מתקופת בנימין תמוז החתום בידי קורא עתה שורות אלו, ומתקן בכותן את השיגוא, יהיה בכך אולי פיזיוי וזטא ממני לספרייה על כמה גניחות צחוק כבוש שהחרידו את חלל אולם הקריאה ביום שבו ישתבי שם ועברתי על טורי עוזי. רצח המקרה והטור האחרון של קינן היה הירוע ביותר, אחד ממגדיריה הספרותיים של דמות הצבה: הטור על 'דני, ציון לכוה'.

צור ארליך |

עמוד 2 בגיליונות 'ארץ' של שנת 1950 הוא פלאכטה עצומה וצופנה לתלפיות. מאוכלסת טופים מעמוד 1, ידיעות מכל הבא ליד, מאמרים והספרים ותחזית מוג האוויר. כמה אלפים טובים של מיליסמילים הפורטות בענייניות שקדנית את גדל השעה. ככה בערך גם יתר שלושת עמודי העיתון. וכך גם בעיתוני הבוקר האחרים, אם כי 'ארץ' פטור היה ממחויבות מפלגתית, ומחזרב רק לשמך בקורת בעלבתיית על מחויבות מפלגתית בכלל וסוציאליסטית במיוחד.

ועוד ייחוד קטן, סמוי מן העין, כעמוד 2 של 'ארץ', המבדילו מעמודי 2 של המתחרים החסודים. בפנינו הדרומית-מערבית לוגו צנוע, 'עוזי ושות', ותחתיו, באותו אותיות שבורות וצופות שהעמד כולו מנמנר בהן, טקסט דיבורי, מחוצץ, אירוני, דוקר את מי שמבין, מיתולוג'ילימים. אבא של הטורים הסאטיריים בישראל. סבא של היתר לכתוב סלנג בעיתון. סבאבא של כפולת פת'חלנד בדיעות אחרונות. סבאסבא של התקשורת הערית.

הטור הזימי לא היה חתום, אבל היות כתבו לא הוסתרה. ראשון הסתובים, '49', תחילה במהדורות הערב של 'ארץ' שנקראה 'יום יום' ולאחר מכן בספינת הדגל עצמה, היה הסופר בנימין תמוז. באפריל '50 החליף אותו סופר בהתהוות בן 23, יוצא השומר הצעיר ולח"י (אכן כך), עמוס קינן. שניהם, תמוז המנוח וקינן, כנענים במידה זו או אחרת. כלומר, אהבים מאוד את ארץ ישראל, אבל לא מכירים בעם ישראל. חולמים על לאום חדש, ישראלי, ילידי, עברי, שמוצאו יהודי וערבי כאחד, לאום של מי שגולד פה. שניהם חילונים מושבעים. שנים אחד כך, כ'1984, שניהם יפרסמו באופן בלתי תלוי רומאנים אפוקליפטיים על מוראותיו של שלטון דתי עתידי במדינת ישראל: תמוז את 'פונדקו של ירמיהו', קינן את 'הדרך לעידן החרה'.

תמוז המציא את עוזי. צעיר נטול מורא ותמים מיתמם, שאומר מה שכולם חושבים או אמורים לחשוב. גם את דרמיאל המפא'יניק החיור מהדור הישן, נכס לשוני ער ימינו, הוא המציא באותה הודמונת. קינן בתורו הוסיף דמיונית משנה מנוחכות - נציגים קריקטוריים של מפ"ם, המזרח, האגודה, הברוקרטיה הממשלתית והמגזר הייקי, השולחים לעוזי מכתבים. תמוז כתב בעצם מי מלחמת העצמאות, ולצד העוקצנות והנגונת הפנין גם פטריוטיות: ואילו יורשו קינן, שגם הוא עוד בקושי הספיק למחות במים את עקבות ליל הפרך ויום קו האש, היה כבר 'פיסניק' לגמרי ושם ללעג את הביטחוניים הישראלי. חלוץ לפני המחנה.

נהנה תמוז אחד, מימי מלחמת העצמאות. הכותרת: 'פרטים על עיראק העיראקים'.

דיום כמקרה אין על מה לכתוב: ממשלתנו אמרת שאין דדישות או אני אספר לכם פרטים על שמות ומקומות שמוסיפים כתישות למשל, דיום ניקח את עיראק. אז עם עיראק זה ככה: מבין שבת. דוגמאות: זה המקום שממנו בא אברדם אבני. כדאי לכתוב.

מדגדג הפוליטי - או יש ראש ממשלה שכנראה מקנא בקינני.

כשעמוס קינן הלעיג
בשנות החמישים בטורן
הסאטירי עוזי ושות' על
עסקני תנועת העבודה,
המדינה כולה דעדה. גם
מצחוק, גם מכעס. מי
העלה בדעתו שהטור
המהדהד ביותר שלו
יהיה גם הטור האחרון

נווה במדבר
הרצינות של
ראשית המדינה.
דמותו של עוזי

קינו וגרץ בשנות ה-60. תעשה אורג ספרותי מרהיב

אבל היו גם אורי אבנר ודן בקאמץ - הכניס עברית ישירה יותר. מדויקת מאוד, בלי כל מיני אנגליזמים, הרבה יותר פשוטה.

דוד אלכסנדר, בספרו המחברי על הסאטירה הפוליטית הישראלית, מצייין את קינו כמי שהקדים את זמנו וזווקא מבחינת הנושאות שבכתביו. ובספריו של גרשון שקר על תולדות הסיפור העברי נזכר הסור 'עזי ושו ת' ככזה שהשפיע בתכניו על סופרי הזמן, ובייחוד על אהרן מגד ב'חזרה ואני'. חזרה הוא עובדים כידוע מהקייבז לתל אביב, כמה תיאור אווירה תל אביבי מייצג בעזי, של תמוז וזווקא. 'מרדך לשבת', מוכתר הקטע.

ראיתי שדרכה אנשים לא יודעים מה לעשות עם עצמם בשבת או הלילי, מטעם לפעם, לתת להם חדרים.

בבוקר אתה יכול לרדת לים. אלמלנה עומדת שם, אז ידעה לך דובר לזיכרון עם האישי הראשון שתמצא על הביילת.

בברזיים אני לא צריך לדגיד לך מה לעשות. המעיים מברזיים בעד עצמם, לפעמים אפילו בקול רם.

אתה יודעים כמה תבוא האדוות של החודה של אשתך, ותי עם גיטתה שפאה עכשיו מרוממה עם שלושה ילדים. דם יספרו לך דמך דבריו, על צרות הדודים בגולה, יאבולו את העונות שלך והילדים במח יושבו אחיה בר פרזים ויקללו לך את הדודי.

אז לפעם ערב תודה מאושר שדם הלכו. מה אתה רוצה יותר מזה?

בערב אתה יכול ללכת לקולנוע, לאיזה בורש? - מאיפה לי לדעת את מקומך אתה יכול לעמוד בשעות 9 על יד הקולנוע ולראות את הפרצופים של הדובאים מההצגה הראשונה. לפי זה תחליט.

ובבתנים יש לך דרך להרוג. שעות, בין 7 ל-9. אם הפרצופים ירוז אותם בפרצופים שכבר נמאפו עליך כל השבת - אז אתה יכול בשקט ללכת הביתה לא לבקורת בלום. הרבם במח זיפתי.

וגם הבעת לך כמה נדישים. תמיד טוב לצרף את הנעים עם המועיל. ואחר כך: שבע טוב.

אכן, עזי היה תל אביבי ברעתי, בלי בושא. אם כי קינו בחודשי הראשונים כעזי עוד היה סטודנט בירושלים, והקריין עמיקם גורביץ היה מקליד לו את המודור לצורך העברתו למערכת. זה הסיפור היחיד ממנו עזי שגורביץ, חברו של קינו לאורך שנים, הגליח לזכור בשבילי. ותיקים אחרים זוכרים עוד פחות. תוך מוזן אלמטרו, הפוזמוני מתרגם אסאטיק קדוקר. אלמטרו ותיק בעלמנו קצת פחות מתגלים, ואת עזי היה קורא בשקיקה כשביקשתי שמגיטס.

הוא גם היה מצייץ לפעמים את לוד ב'ת הקפה' לסית' שבו ישב קינו ושוח' לרוב, והאסוריות של עזי היא כמורו אסאטיק בפרוזה חזיר כומט, ולמעשה נבונה במדבר הרציונות של ראשית המדינה.

הקברטים אסאטיים שפרונו בשנות השלושים הארבעים רעם מאספר אלמטרו. אורזי המדינה הצעירה לא היו פעיים לשמוע דברי לגלוג וביקורת. 493' התקבל בקרירות רבה תגיוסן של להקת הצ'ובטורן, 'שהיתה חיית המחמד של היישוב', להציג תוכנית אסאטיית ביקורתית על פירוק הפלמ"ח. 'אנשים אמרו, 'המדינה שחלמנו עליה רק קמה וכבר אתם צוחקים ממנה?', ואז, זווקא בעיתון 'הארץ' המרובע, הייקי, האחרון, התחילה פתיחות כלפי העצירים. היו תמוז וקינו, היה שמעון צבר בכמה מהקרקטורות שלו, וגם שבתי טבת שהיה מדי פעם מפרסם המודסקה חריפה. וב'51 מתחיל לפעול אפרים קישון.

שהזדמרו שלו שרנה לגמרי מזה של מחברי עזי.

'ההמורם שלהם קצת ננסנס, קצת מזולזל בצורה. לא כמו קישון, שבא ממסורת של כתיבה המוריסטית מרכז אירופית. אצלם אין עלילה בדרך כלל ואין פואנטה.'

באמת כל המדינה קראה את 'עזי' כמו שמספרים? דאריך ערב מדי ליד?

'לא. לגמרי לא כולם קראו. רבים קראו כמה פעמים והפסיקו, כי לא כל כך הבינו את הבדיחות המאוד קסיותיות לוקליות של החברה'. זה לא היה 'הטור השביעי' של אלטרמן, שזינו מחכים כל שבת מי שרוצה מושפ. והשכבה שכן קראה את זה בהמוניה היתה הבערים הצעירים. זו היתה קבוצה שלא שמו עליה. מלחמת השחרור הכניסה את הצבר ואת הפלמ"חניק לאופנה. פתאום גם אמא של הפולנייה התחילה להגיד מעליש וסחתיין. אבל בעינינו עדיין לא נתנו להם להתבטא, הסתכלו עליהם כמו על סמקצ'ים. אז זה שהארץ נתן פתאום במה לכולה שכתבו בצורה חצופה, תמוז וקינו, וקצת ליקריטורות הדי נדירות של צבר, ולשבתי טבת - זה היה משב רוח רענן. זו היתה מהפכה ראשונה, אחרונה באה המהפכה הגדולה השנייה, של שני עמודי פת'חלנד בידיעות אחרונות שהוקשו כלום לחברה ולאח, מהפכה שבכותה ידיעות מחזיק עד היום. ■

לתינובות: dyokan@makorishon.co.il

התפרנסות מכתובת חוברת 'סרוך' הוא יצא לגלות מרצון בפאריס. בספרה החשו 'על דעת עצמה ארבעה פרקי חיים של עמוס קינו' (הספרייה לעם של 'עם עובד') מסידה רעייתו של קינו, חוקרת הספרות והקולנוע פרופ' נורית גרץ, את הספקות האחרונות שמא לא קינו הניח את המסע. קינו עצמו, יליד 1927, איבד בשנים האחרונות את זיכרונו. גרץ, במעשה אורג מרהיב, דובנה בספר את עברו רב התהפוכות והקפיס.

תקופת עזי שזורה בספר בפרק על פרשת ההתנקשות. קינו, עולה מהדברים, התסכן בעיקר להפחיד. את השר זה הפחיד עד מוות חרדשים לאחר הפיצוץ לקה בהתקף לב נופט. עזי, על כל פנים, היה באותם ימים בשיא תהילתו. כשקינן מובל מהממצר לאולם המפט, 'מסביב קול רב, צעירים ומבוגרים, מנופפים בידיים, מנסים להתקרב, צועקים 'עזי, עזי''. באחד הדיונים במשפט אומר קינו שמעט כל אדם שתקל בו גיטה להציג לו מה לכתוב בעזי, וגרץ מראה שזה לא רחוק מהאמת.

בימי המעצד המשפט כתב את עזי, בתדירות פוחתת והולכת, כותב שלישי העיתונאי אריה זוי. גם הוא לא מאלה שהלכו בדרך המלך הפוליטיקה שנים מעטות קודם לכן סייע לאצ'ל, וכעובד הצנונה הבריטית העביר לתחתן השידור המחתרנית 'קול ציון הלוחמת' ידיעות שהצנונה פסלה, כדי שהתנהגות חשוד אותה. לא איום הימים ועוד נפל, לא הוסיף קום, אך רוחו ורחהפ כטורים שקינו שלח מפאריס להעולם הזה' ואחר כך לידיעות אחרונות. 'בידיעות' הוא המשיך גם לאחר ששוב ארצה, תוך התגלגלות מתמשכת מהאנטר ממסדיות השובבה והישנה אל עבר השמאלנות הממוסדת, מעל דפי המצנע במוסף לשבת של ידיעות אחרונות. איפה הפת'חלנד ואיפה עזי הפטריוט של בנימיין תמוז:

אזמיים ששילוק דילמט דעה בן אדם ישר ובלל טעם שקרה איזה פשע דוא תיכף דיה בא תעושה הקרה ומגלה את הפושע. אבל דממשלה הבריטית משהקת בבלשות מתי שנתה לה ולא מתי שצריך לגלות פושעים. אתם יודעים: זה ממשלה פכורשית.

דעה כמה תגלית ששמות את שילוק דילמט בשיר: א. תגלה שמדינת ישראל מושמשת במטותים נגד דאויב. ב. תגלה שאנן דממוטים מזבילים בייטיב.

דן אלמגור: 'מלחמת השחרור הכניסה את הצבר ואת הפלמ"חניק לאופנה. פתאום גם אמא שלי הפולנייה התחילה להגיד מעליש וסחתיין. בעינינו עדיין לא נתנו להם להתבטא, הסתכלו עליהם כמו על סמקצ'ים. אז זה ש'הארץ' נתן פתאום במה לכאלה שכתבו בצורה חצופה, זה היה משב רוח רענן'

- 1. תגלה שדמיטיס נלדו בבל מיני מקומת.
- 2. תגלה שאנן דממוטים מביאים מודין לארין (תגלוי חזה בא אחי שגילו כי בישראל אין כתי חרושת למטותים) - אתם יודעים מה זה הדיוך ברזל? (...)
- 3. תגלה שבל העניין חזה לא כבוד.
- 4. תגלה... אל תשאלו מה שעוד תגלה: ממשלת ישראל רוצה לעצב את אייבד.
- 5. חזה כבד באמת עובר כל נבל.
- 6. מי שלא מבין את דממשלה הבריטית - לא מבין מה זה סרוך ודידי כולב.
- 7. כמות בישה איזה מין עולה זה - אומר ברוזן - משוט קשה לבן איש דתן לזדות ב.